

Cymraeg 2050: Miliwn o siaradwyr 2021–2026

Papur tystiolaeth ar strategaeth Cymraeg 2050: Miliwn o siaradwyr yn
ystod y Chweched Senedd (2021–2026)

Chwefror 2026

Cynnwys

Cyflwyniad	4
Cyd-destun – Cymraeg 2050.....	4
Strategaeth a pholisi trawsbynciol	4
Thema 1: Cynyddu nifer y siaradwyr Cymraeg.....	6
1. Trosglwyddo'r iaith o fewn y teulu	6
2. Y blynyddoedd cynnar	6
3. Addysg statudol.....	8
4. Addysg a hyfforddiant ôl-orfodol	10
5. Y gweithlu addysg, adnoddau a chymwysterau	11
Thema 2: Cynyddu'r defnydd o'r Gymraeg	12
6. Y gweithle.....	12
7. Gwasanaethau.....	13
8. Defnydd cymdeithasol o'r Gymraeg	13
Thema 3: Creu amodau ffafriol – seilwaith a chyd-destun.....	15
9. Cymuned a'r economi	15
10. Diwylliant a'r cyfryngau	16
11. Cymru a'r byd ehangach.....	17
12. Technoleg a'r Gymraeg.....	18
13. Seilwaith ieithyddol	19
14. Cynllunio ieithyddol.....	21
15. Ymchwil, gwerthuso ac ystadegau	21
Casgliad	22

Cyflwyniad

Cyd-destun – Cymraeg 2050

Diben y Papur Tystiolaeth hwn yw rhoi trosolwg i Bwyllgor Diwylliant, Cyfathrebu, y Gymraeg, Chwaraeon, a Chysylltiadau Rhyngwladol y Senedd o gyflawniadau Llywodraeth Cymru yn erbyn strategaeth Cymraeg 2050 yn ystod y Chwched Senedd.

Mae ein gweledigaeth strategol ar y daith tuag at filiwn o siaradwyr Cymraeg a chynyddu'r defnydd dyddiol o'r Gymraeg erbyn 2050 bellach wedi symud tuag at gyfnod o weithredu cadarn ar sail newidiadau deddfwriaethol. Mae hwn wedi bod yn gyfnod o awydd cryf i weithio ar y cyd i sicrhau bod y Gymraeg yn perthyn i ni i gyd yng Nghymru, dim ots faint rydym yn ei siarad, a ble bynnag rydym yn byw.

Er bod Cyfrifiad 2021 wedi dod â'i heriau, gan gofnodi 538,300 o siaradwyr (17.8% o'r boblogaeth), mae arwyddion cadarnhaol hefyd: mae'r cyfrifiad ysgolion yn dangos bod y ganran o ddisgyblion Blwyddyn 1 sy'n astudio drwy gyfrwng y Gymraeg wedi bod yn cynyddu'n gyffredinol dros y degawd diwethaf, ac mae mwy o oedolion yn astudio cyrsiau Cymraeg nag erioed o'r blaen. Bu cynnydd yn statws y Gymraeg, ac mae'r brwdfrydedd a'r egni sydd i'w teimlo yn ein hysgolion, ein cymunedau a'n gweithleoedd yn rhoi hyder yn y genhadaeth ieithyddol a rannwn. Mae'r Gymraeg yn perthyn i ni i gyd yng Nghymru – ac felly hefyd y cyfrifoldeb dros ei dyfodol.

Er mwyn tyfu'r Gymraeg, gwyddom fod angen ymyraethau ymarferol ochr yn ochr â newidiadau polisi strategol, gan gynnwys newidiadau deddfwriaethol.

Mae rhaglen waith Llywodraeth Cymru dros y pum mlynedd diwethaf wedi cwmpasu camau creadigol ac arloesol sydd wedi cyflawni ar gyfer pobl Cymru. Mae hyn hefyd wedi cynnwys gwaith sy'n torri tir newydd, gan gynnwys y Ddeddf gyntaf i gael ei drafftio yn Gymraeg: Deddf y Gymraeg ac Addysg (Cymru) 2025—a'i nod o ddarparu sylfaen gadarn i'r Gymraeg ar gyfer cenedlaethau'r dyfodol.

Mae'r Pwyllgor wedi cydnabod ymrwymiad Llywodraeth Cymru i'r Gymraeg, ac mae gwaith y Pwyllgor wedi bod yn hanfodol wrth graffu ar ein gwaith ninnau, gan herio a chynnig syniadau newydd. Byddwn yn cyflwyno ymateb llawn i Adroddiad diweddar y Pwyllgor ar ei ymchwiliad, 'Cymraeg i Bawb?', o fewn yr amserlen arferol.

Strategaeth a pholisi trawsbynciol

Mae'r Papur Tystiolaeth hwn yn darparu dadansoddiad i'r Pwyllgor o'n prif weithgareddau a'n llwyddiannau yn erbyn penawdau strategaeth Cymraeg 2050.

Dechreuwn gyda chrynodeb o rai o'r newidiadau hirdymor a strategol, o ran deddfwriaeth a pholisi, a gyflwynwyd yn ystod y Senedd hon fel sail parhaus, systemig i dwf ein hiaith o heddiw hyd at 2050. Mae'r rhain yn rhaglenni gwaith mentrus a phellgyrhaeddol, gan gynnwys yr isod.

Deddf y Gymraeg ac Addysg (Cymru) 2025

Llwyddwyd i gyflawni'n hymrwymiad yn y Rhaglen Lywodraethu a'r Cytundeb Cydweithio i gyflwyno Bil Addysg Gymraeg yn ystod y Chweched Senedd. Cyflwynwyd Bil y Gymraeg ac Addysg (Cymru) gerbron y Senedd ar 15 Gorffennaf 2024 a chafodd ei basio'n unfrydol yn y Senedd ar 13 Mai 2025 yn dilyn proses graffu'r Senedd. Cafwyd y Cydsyniad Brenhinol ar 7 Gorffennaf 2025.

Mae'r Ddeddf yn darparu sail statudol ar gyfer y targed o filiwn o siaradwyr, ac yn sicrhau bod targedau clir ar gyfer cynllunio addysg Gymraeg yn cael eu gosod ar lefel genedlaethol a lleol ac ar lefel ysgolion. Mae'n sefydlu dull newydd i bobl o bob oedran ddisgrifio eu gallu yn y Gymraeg ar sail Fframwaith Cyfeirio Cyffredin y Cyngor Ewropeaidd ar gyfer leithoedd (y 'CEFR', sef y *Common European Framework of Reference*, o hyn allan). Bydd gan bob ysgol nod dysgu Cymraeg i anelu tuag ato, a bydd y nod hwnnw'n cyfateb i'r lefelau CEFR sy'n briodol i gategori'r ysgol. Bydd corff statudol, sef yr Athrofa Dysgu Cymraeg Genedlaethol (yr Athrofa) yn cael ei sefydlu erbyn Awst 2027. Bydd yr Athrofa yn cydlynu'r gefnogaeth wrth ddysgu Cymraeg ar draws y system addysg, y gweithle a'r gymuned. Bydd yn darparu hyfforddiant, adnoddau a chymorth i'r gweithlu ac i ddysgwyr o bob oed.

Rydym eisoes yn bwrw iddi gyda'r gwaith o weithredu'r Ddeddf. Mae hyn yn cynnwys rhaglen ddwys o ymgysylltu yn fewnol ac yn allanol i baratoi ar gyfer ymgynghoriad yn Hydref 2026 ar strategaeth ddiwygiedig Cymraeg 2050, Fframwaith Cenedlaethol drafft ar Addysg Gymraeg a Dysgu Cymraeg, a Chod drafft i ddisgrifio gallu yn y Gymraeg. Cynhaliwyd cynhadledd ar y cyd rhyngom ni a'r Ganolfan Dysgu Cymraeg Genedlaethol ar 4 Rhagfyr 2025, gyda dros 200 o bobl wedi cymryd rhan. Roedd hwn yn gyfle i ddangos sut mae'r CEFR yn cael ei ddefnyddio mewn cyd-destunau rhyngwladol.

Mae effaith y Ddeddf yn mynd y tu hwnt i addysg. Mae'n cwmpasu diwylliant, hunaniaeth a chymuned. Mae'n sicrhau bod ein hiaith yn rhan o fywyd bob dydd drwy rymuso pob plentyn, person ifanc ac oedolyn i'w defnyddio. Pan fydd wedi ei gwireddu'n llawn, bydd y Ddeddf yn sefydlu'r fframwaith ar gyfer cyrraedd miliwn o siaradwyr Cymraeg erbyn 2050, ac ar gyfer cynnal y Gymraeg fel iaith fyw yn ein cymunedau.

Y Comisiwn Cymunedau Cymraeg

Mae'r defnydd o'r Gymraeg yn amrywio'n sylweddol o un rhan o Gymru i'r llall, ac o gymuned i gymuned. Dim ond drwy ddeall yr heriau gofodol a diwylliannol hyn – ac ymateb iddynt yn strwythurol ac yn systematig – y bydd y defnydd o'n hiaith yn tyfu ledled Cymru.

Yn 2022 aethom ati i sefydlu'r Comisiwn Cymunedau Cymraeg annibynnol i edrych ar yr heriau y mae'r iaith yn eu hwynebu yn ei chadarnleoedd traddodiadol. Cyhoeddodd y Comisiwn ei adroddiad 'Grymuso cymunedau, cryfhau'r Gymraeg' ym mis Awst 2024. Cyhoeddwyd ein hymateb i ganfyddiadau ac argymhellion yr adroddiad ym mis Mai 2025. Mae gwaith yn mynd rhagddo i weithredu'r argymhellion rydym wedi'u derbyn. Rydym hefyd wedi derbyn mewn egwyddor yr argymhellion ar ddynodi ardaloedd o arwyddocâd ieithyddol

dwysedd uwch. Rydym wedi cynnal trafodaethau â rhanddeiliaid, gan gynnwys awdurdodau lleol a grwpiau cymunedol sydd â rhan bwysig i'w chwarae mewn prosesau dynodi yn y dyfodol. Bydd Ysgrifennydd y Cabinet dros Gyllid a'r Gymraeg yn gwneud datganiad ar lwybr arfaethedig i ddynodi ardaloedd ar sail nodweddion ieithyddol ar 24 Chwefror.

Mae pob ardal yng Nghymru ar ei thaith ei hun o ran y Gymraeg. Felly, ym mis Awst 2024, lansiodd y Prif Weinidog ail gam gwaith y Comisiwn, sydd ar hyn o bryd yn edrych ar ddyfodol y Gymraeg fel iaith gymunedol mewn rhannau eraill o Gymru a thu hwnt. Bydd y Comisiwn yn cyhoeddi ei adroddiad Cam 2 cyn bo hir ac edrychwn ymlaen at ei ganfyddiadau.

Mae'r ddau adroddiad yn cyfuno i ddarparu adolygiad manwl a chynhwysfawr i Lywodraeth Cymru o'r Gymraeg ar lefel gymunedol ac ar lawr gwlad. Ateir y rhain gan Brosiect BRO, arolwg sosioieithyddol manwl a ariennir gennym. Rhyngddynt maent yn cynnig sail tystiolaeth gadarn ar gyfer datblygu polisi a deddfwriaeth yn y blynyddoedd i ddod.

Mae'r rhaglenni strategol hollbwysig hyn yn tanlinellu ein brwdfrydedd tuag at y Gymraeg a'n hymrwymiad iddi, a bydd y canlyniadau i'w gweld dros y degawdau nesaf a thu hwnt.

Mae adran nesaf y Papur Tystiolaeth yn rhoi crynodeb uniongyrchol o'n blaenoriaethau cyflawni, ein gweithgareddau a'n llwyddiannau.

Thema 1: Cynyddu nifer y siaradwyr Cymraeg

1. Trosglwyddo'r iaith o fewn y teulu

Mae ein polisi ar drosglwyddo'r Gymraeg a'i defnydd mewn teuluoedd yn ymrwmo i gynnal ymyriadau sy'n seiliedig ar wyddor ymddygiad i helpu rhieni a chanddynt sgiliau Cymraeg i ddefnyddio eu Cymraeg gyda'u plant. Y prif gyfrwng ar gyfer darparu'r polisi yw'r Mudiad Meithrin. Rydym yn ariannu'r Mudiad i reoli'r rhaglen Cymraeg i Blant, sy'n cefnogi teuluoedd i gyflwyno a defnyddio'r Gymraeg gartref. Gwneir hyn drwy weithio gyda bydwagedd ac ymwelwyr ieuchyd, a drwy weithgareddau i rieni a phlant fel ioga a thylino babanod i gefnogi caffael iaith yn gynnar. Yn ystod 2024/2025, cynhaliwyd 3,392 o sesiynau Cymraeg i blant gan gefnogi 27,664 o rieni a 27,818 o blant. Ochr yn ochr â'r gwaith hwn, mae prosiect peilot gwyddor ymddygiad – a gynhelir ar y cyd rhwng y Mudiad Meithrin a gwyddonwyr ymddygiad annibynnol – yn dadansoddi sut gall teganau, cerddoriaeth a gwybodaeth helpu i hybu'r defnydd o'r Gymraeg mewn teuluoedd nad ydynt, am sawl rheswm, yn defnyddio'r Gymraeg sydd ganddynt gyda'u plant. Bydd y gwaith hwn yn dod i ben ddiwedd 2025/26 ac rydym wrthi'n gweithio ar gynlluniau i rannu'r canfyddiadau.

2. Y blynyddoedd cynnar

Mae Cymraeg 2050 hefyd yn cefnogi addysg blynyddoedd cynnar cyfrwng Cymraeg drwy raglen Cymraeg i Blant, yn ogystal â mentrau fel Sefydlu a Symud. Mae'r Mudiad Meithrin yn cefnogi nodau Cymraeg 2050 drwy ehangu'r ddarpariaeth, hyfforddi'r gweithlu, a helpu teuluoedd i ddefnyddio'r Gymraeg gartref, fel yr amlinellwyd eisoes. Drwy gefnogaeth y

Mudiad Meithrin, mae dros 400 o Gylchoedd Meithrin a 45 o Feithrinfeydd Preifat yn darparu gofal ac addysg blynyddoedd cynnar cyfrwng Cymraeg i oddeutu 22,000 o blant yng Nghymru bob wythnos – a'r rheini'n blant o amrywiaeth o gefndiroedd ieithyddol.

Roedd y Cytundeb Cydweithio rhwng Llywodraeth Cymru a Phlaid Cymru yn ymrwymo i 'ehangu gofal plant am ddim i bob plentyn dwyflwydd oed gan ganolbwyntio'n benodol ar ddarparu ac atgyfnerthu gofal plant drwy gyfrwng y Gymraeg'.

Gosodwyd targed gan ein strategaeth Cymraeg 2050 i agor neu ehangu 150 o ddarpariaethau gofal plant cyfrwng Cymraeg erbyn 2027/28. Mae'r targed o gefnogi 60 o ddarpariaethau yn ystod tymor presennol y Senedd eisoes wedi'i gyrraedd. Mae'r rhaglen Sefydlu a Symud, sydd bellach yn ei hwythfed flwyddyn, eisoes wedi cefnogi 101 o ddarpariaethau gofal plant Cymraeg naill ai drwy agor darpariaethau newydd, neu drwy ehangu darpariaethau presennol i gynyddu eu gallu i dderbyn mwy o blant, gydag 11 yn rhagor yn cael eu cefnogi ar hyn o bryd.

Yn 2022, fe gyhoeddodd ni y byddai'r rhaglen Dechrau'n Deg yn cael ei hehangu i gynnwys 2,500 yn rhagor o blant o dan bedair oed fel rhan o gam cyntaf estyn gofal plant i bob plentyn dwyflwydd oed yng Nghymru, yn unol â'r Rhaglen Lywodraethu. Mae Cylchoedd Meithrin yn cyfrannu at y broses o ehangu gyda dros 2,500 o blant yn derbyn darpariaeth Dechrau'n Deg yn 2024/25. Mae hyn yn cynrychioli 22% o'r holl blant sy'n mynychu Cylchoedd Meithrin ledled Cymru. Mae bron hanner y darpariaethau a gefnogir drwy'r rhaglen Sefydlu a Symud yn darparu Dechrau'n Deg.

Yn ogystal â hyn, dyrannwyd cyllid pellach o £3.787m gennym i bartneriaeth Cwlwm dros gyfnod o dair blynedd (2022–23: £0.903m, 2023–24: £1.706m, 2024–25: £1.178m) i gefnogi'r gwaith o gyflawni'r ymrwymadau yn y Rhaglen Lywodraethu a'r Cytundeb Cydweithio sy'n ymwneud ag ehangu gweithgareddau cyfrwng Cymraeg. Dyfarnwyd rhan o'r cyllid hwn i'r Mudiad Meithrin i ddarparu cymwysterau gofal plant cyfrwng Cymraeg ar lefelau 3 a 5 drwy eu rhaglen Cam wrth Gam. Dyfarnwyd rhagor o gyllid gennym eto yn ystod 2025–26 ac yn dilyn proses grant gystadleuol, bydd y Mudiad Meithrin yn parhau i ddarparu Cam wrth Gam am 3 blynedd arall o 2026–27. Dyfarnwyd 'Statws Hawl Uniongyrchol' i'r rhaglen – safon sicrhau ansawdd gan fyrddau arholi City & Guilds a CBAC ar gyfer darparu'r cymwysterau hyn.

Bu cynnydd cyson yn nifer y plant sy'n mynd i Gylchoedd Meithrin ledled Cymru dros y pum mlynedd diwethaf yn dilyn pandemig COVID-19. Yn 2024/25, roedd 11,360 o blant (o'r 22,000 o blant y darparwyd ar eu cyfer gan y Mudiad Meithrin drwy ei weithgareddau cyfun) yn mynd i Gylchoedd Meithrin, ffigur sydd bellach yn unol â lefelau cyn COVID-19. Mae cyfanswm yr oriau gofal wythnosol a ddarperir gan Gylchoedd Meithrin wedi gweld cynnydd blynyddol dros y 10 mlynedd diwethaf, gyda 9,276 o oriau gofal yn ystod 2024/25 o gymharu â 6,180 o oriau yn 2015/16. Mae'r cynnydd dros y blynyddoedd yn arwydd o'r ffaith fod rhagor o Gylchoedd yn darparu gofal dydd llawn yn hytrach na gofal sesiynol.

3. Addysg statudol

Cynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg

Mae'r Cynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg (CSCAau) wedi bod yn weithredol ers mis Medi 2022. Mae'r cynlluniau deng mlynedd hyn yn amlinellu sut y bydd awdurdodau lleol yn sbarduno newid, twf a gwelliant yn eu darpariaeth addysg cyfrwng Cymraeg. Mae pob awdurdod wedi ymrwmo i dargedau uchelgeisiol, sy'n cyd-fynd â Cymraeg 2050, ar gyfer cynyddu faint o Gymraeg sy'n cael ei haddysgu a'i hastudio yn eu hysgolion. Mae ymrwymadau yn y CSCAau i agor 23 o ysgolion cynradd cyfrwng Cymraeg newydd ac ehangu o leiaf 25 o ysgolion cynradd cyfrwng Cymraeg ledled Cymru dros y degawd nesaf. Ers 2022, mae 56 o brosiectau cyfalaf i gynyddu'r ddarpariaeth cyfrwng Cymraeg ledled Cymru eisoes wedi'u cwblhau. Mae'r rhain yn cynnwys agor neu adleoli 17 o ysgolion newydd er mwyn cynyddu eu capasiti i dderbyn rhagor o ddysgwyr, a chwblhau 39 o brosiectau cyfalaf i ehangu darpariaeth cyfrwng Cymraeg, yn cynnwys prosiectau gofal plant, prosiectau anghenion dysgu ychwanegol a chanolfannau trochi hwyr.

Yn 2021, aethom ati i ymgynghori ar ganllawiau anstatudol mewn perthynas â 'chategoriâu ysgolion yn ôl y ddarpariaeth cyfrwng Cymraeg' a'u cyhoeddi. Mae'r polisi categoreiddio yn fecanwaith allweddol i sawl awdurdod lleol i gyrraedd eu targed CSCA. Ymrwymodd wyth awdurdod lleol i symud hyd at 42 o ysgolion ar hyd y continwwm o fewn cyfnod eu CSCA deng mlynedd, gydag eraill yn ymrwmo i fabwysiadu'r trefniadau newydd wrth iddynt ehangu darpariaeth addysg Gymraeg mewn ardaloedd newydd o fewn y sir. Ers 2022, cynhaliwyd ymgynghoriadau i newid categori iaith 8 ysgol ledled Cymru. Mae gan 3 awdurdod lleol arall gynlluniau ar y gweill i newid categori iaith ysgolion, ond nid oes ymgynghoriadau pellach yn 'fyw' ar hyn o bryd.

Cwblhawyd newidiadau i drefniadau CYBLD (Cyfrifiad Ysgolion Blyneddol ar Lefel Disgyblion) i gynnwys y categorïau newydd yn nhymor yr hydref 2023 ac erbyn 2024, roedd pob ysgol wedi'i neilltuo i gategori iaith.

Gyda throsolwg strategol ar draws saith deiliant allweddol – o'r blyneddodd cynnar a darpariaeth gynradd i drochi, newidiadau categori iaith, prosiectau cyfalaf, darpariaeth anghenion dysgu ychwanegol ac uwchradd, a'r gweithlu addysg – mae'r cynlluniau hyn yn dwyn ynghyd yr elfennau sydd eu hangen i sbarduno newid ar draws y sector. Mewn cyd-destun heriol lle y gwelwyd gostyngiad mewn cyfraddau geni yn fwy cyffredinol, rydym wedi parhau i weld bod y rhan fwyaf o awdurdodau'n llwyddo'n gyffredinol i gynnal eu canrannau o ddysgwyr mewn addysg cyfrwng Cymraeg, ac yn gosod y sylfeini ar gyfer twf parhaus erbyn diwedd y cynlluniau.

Mae 14 o awdurdodau lleol wedi nodi cynnydd yn y niferoedd a/neu'r canrannau o blant 3 oed sy'n cael eu haddysg drwy gyfrwng y Gymraeg. Mae ehangu darpariaeth Dechrau'n Deg cyfrwng Cymraeg wedi bod yn arbennig o lwyddiannus, gyda naw awdurdod lleol yn nodi cynnydd yn nifer y lleoliadau Dechrau'n Deg, ac 17 o awdurdodau lleol yn nodi cynnydd yn y ddarpariaeth a'r defnydd o leoedd Dechrau'n Deg cyfrwng Cymraeg.

Mae Deddf y Gymraeg ac Addysg (Cymru) 2025 yn darparu sylfaen ddeddfwriaethol gadarn ar gyfer cynllunio addysg Gymraeg yng Nghymru yn y dyfodol, gan gynnwys Fframwaith

Cenedlaethol ar Addysg Gymraeg, Cynlluniau Strategol lleol Cymraeg mewn Addysg (a fydd yn disodli'r CSCAau) a Chynlluniau Cyflawni Addysg Gymraeg ar lefel ysgolion.

Rhaglen Trochi Hwyr

Mae Rhaglen Waith Cymraeg 2050 ar gyfer 2021–2026 a'r Rhaglen Lywodraethu yn cynnwys ein hymrwymiad i ehangu'r Rhaglen Trochi Hwyr i sicrhau bod pawb yn gallu cael addysg cyfrwng Cymraeg pan fydd ei hangen arnynt, a ble bynnag y maent ar eu taith iaith.

Yn ystod 2021, cyhoeddwyd buddsoddiad cychwynnol o £2.2m i gefnogi dysgwyr Cymraeg sy'n trochi'n hwyr mewn ysgolion, ac i gefnogi cynnydd dysgwyr yn y Gymraeg yn sgil pandemig COVID-19. Ers hynny, rydym wedi buddsoddi £8.8m arall mewn addysg drochi hwyr yn ystod tymor y Senedd hon i gefnogi parhad y ddarpariaeth, yn ogystal â sefydlu darpariaethau trochi hwyr newydd ym mhob awdurdod lleol. Ers sefydlu'r grant yn 2021, mae dros 9,000 o ddysgwyr wedi elwa ar raglenni trochi hwyr – a bron hanner ohonynt yn gwbl newydd i'r Gymraeg. Mae'r cyllid hefyd yn cynnwys cymorth dwys i ddysgwyr sydd angen atgyfnerthu eu sgiliau Cymraeg. Mae hefyd yn cefnogi dros 60 o staff arbenigol ledled Cymru. Cynyddodd cyllid trochi hwyr i £3m yn ystod 2024–25 a 2025–26 ac mae bellach yn rhan o'r Grant Addysg Awdurdodau Lleol.

Sefydlwyd rhwydwaith trochi hwyr genedlaethol gyntaf Cymru gennym yn 2023. Rydym yn parhau i hwyluso'r rhwydwaith, lle mae dros 40 o ymarferwyr trochi hwyr, staff awdurdodau lleol ac ymchwilwyr yn cwrdd i rannu arferion gorau ac ymchwil academiaidd ac yn cefnogi datblygiad parhaus addysg drochi hwyr ledled Cymru. Gan weithio gyda'r Rhwydwaith, rydym wedi dechrau datblygu ein canllawiau trochi hwyr cyntaf, gan ateb argymhellid Estyn o'i adroddiad Thematig yn 2022, sef 'Addysg Drochi Cymraeg – Strategaethau a dulliau i gefnogi dysgwyr 3-11 mlwydd oed'.

e-sgol

Er mwyn galluogi dysgwyr i gael mynediad at gwricwlwm ehangach drwy gyfrwng y Gymraeg ar lefel TGAU a Safon Uwch, fe wnaethom barhau i ariannu'r prosiect e-sgol sydd wedi bod yn ehangu o flwyddyn i flwyddyn ers ei lansio am y tro cyntaf yn 2018. Erbyn hyn, mae nifer y cyrsiau a gynigir drwy'r model dysgu hybrid wedi cyrraedd dros 150 a nifer y disgyblion wedi cynyddu i dros 1,500.

Ym mis Mawrth 2021, cyflwynwyd 'Cyrsiau Carlam' fel rhan o'r prosiect e-sgol, sef cyfres o sesiynau ar-lein am ddim, drwy gyfrwng y Gymraeg a'r Saesneg, i gefnogi disgyblion ym mlynedd 11, 12 a 13 ledled Cymru. Mae sesiynau adolygu Carlam yn dal i gael eu cynnig, a hyd yma, mae'r cynllun wedi cynhyrchu dros 1,000 o fideos o sesiynau sydd wedi cael eu gwyllo dros 100,000 o weithiau. Mae'r fideos bellach ar gael drwy ap Carlam Cymru.

Yn ystod 2023–24, ehangodd e-sgol i'r sector cynradd, gyda disgyblion ledled Cymru yn manteisio ar y ddarpariaeth. Mae amrywiaeth o wahanol brosiectau a darpariaethau wedi datblygu ers hynny, gan gynnwys cynnig sesiynau ieithoedd rhyngwladol ac ysgrifennu

creadigol i ddisgyblion mwy abl. Bydd y ddarpariaeth ar gyfer y sector cynradd yn parhau i ehangu yn ystod 2026–27.

Cymraeg i Bawb

Yn 2023, buom yn cefnogi Partneriaeth Hyrwyddo Addysg Cyfrwng Cymraeg De-ddwyrain Cymru (sy'n cynnwys Awdurdodau Lleol y rhanbarth, Mentrau Iaith, Cymraeg i Blant, Rhieni dros Addysg Gymraeg a Llywodraeth Cymru) i gyflwyno ymgyrch beilot Cymraeg i Bawb er mwyn cydweithio i hyrwyddo addysg cyfrwng Cymraeg.

Mae'r rhaglen wedi cryfhau gwybodaeth ac ymwybyddiaeth mewn awdurdodau lleol drwy rannu arferion gorau, ac wedi cefnogi ysgolion i ddatblygu dulliau ymgysylltu mwy cynhwysol sy'n canolbwyntio ar y gymuned. Mae hefyd wedi cyflwyno dull mwy syml a chyson o gyflwyno opsiynau addysg cyfrwng Cymraeg i rieni.

Yn dilyn llwyddiant y peilot, penodwyd Mentrau Iaith Cymru i ehangu Cymraeg i Bawb ledled Cymru, gyda chefnogaeth cynllun grant newydd sy'n galluogi ysgolion cyfrwng Cymraeg i hyrwyddo eu darpariaeth yn weithredol yn eu cymunedau. Mae'r grant wedi cael derbyniad arbennig o dda gan bartneriaid, gan arwain at ddyrannu cyllid ychwanegol i ateb y galw.

4. Addysg a hyfforddiant ôl-orfodol

Y Coleg Cymraeg Cenedlaethol

Mae ein strategaeth Cymraeg 2050 yn canolbwyntio ar greu rhagor o gyfleoedd i bobl ifanc ddysgu a hyfforddi drwy gyfrwng y Gymraeg er mwyn i fwy o bobl ifanc sy'n ymuno â'r gweithle allu gweithio'n ddwyieithog.

Yn ystod y Senedd hon, mae rôl y Coleg Cymraeg Cenedlaethol wedi cael ei hehangu i gynnwys Addysg Bellach, a dysgu seiliedig ar waith. Mae Gweinidogion Cymru hefyd wedi dynodi'r Coleg yn gynghorydd statudol i Medr mewn perthynas â'i ddyletswyddau sy'n ymwneud â'r Gymraeg ar draws addysg drydyddol.

Fel y corff sydd bellach yn gyfrifol am ariannu a goruchwyllo addysg ac ymchwil ôl-16, mae gan Medr rôl hanfodol wrth ehangu'r arlwy cyfrwng Cymraeg a dwyieithog mewn addysg drydyddol. Mae Medr yn gweithio gyda'r Coleg a rhanddeiliaid eraill o bob rhan o'r sector trydyddol ar Gynllun Cenedlaethol newydd ar gyfer y Gymraeg, y mae'n bwriadu ei gyhoeddi erbyn mis Awst 2026. I gefnogi'r gwaith o gyflawni ei Gynllun Cenedlaethol, mae Medr hefyd yn datblygu amod rheoleiddio ar gyfer y Gymraeg, a fydd yn dod i rym o fis Awst 2027 ymlaen.

Mae'r Coleg yn sbarduno mentrau i gynyddu darpariaeth cyfrwng Cymraeg a dwyieithog ar draws dysgu galwedigaethol. Mae hyn yn cynnwys cefnogi capasiti darparwyr, cynnig ysgoloriaethau, a sicrhau bod dysgwyr yn cael cyfleoedd i ddatblygu a defnyddio'r Gymraeg mewn addysg ac yn y gweithle.

Mae cyllid blynyddol y Coleg wedi cynyddu dros £3 miliwn ers dechrau tymor y Senedd hon, ac oherwydd y buddsoddiad hwn, mae dros 20 y cant o weithgareddau mewn colegau a dros 40 y cant o weithgareddau dysgu seiliedig ar waith bellach yn cynnwys elfen o ddarpariaeth Gymraeg neu ddwyieithog. Mae mwy o dir i'w ennill fodd bynnag, yn enwedig ar draws llwybrau galwedigaethol.

Yn y sector addysg uwch, mae'r Coleg yn parhau i weithredu ei Gynllun Academiaidd Addysg Uwch diweddaraf (2022), yn ogystal â gweithio gyda'r darparwyr i sicrhau bod myfyrwyr yn gallu cael profiadau dysgu cyfrwng Cymraeg fel rhan o'u hastudiaethau.

Y Ganolfan Dysgu Cymraeg Genedlaethol

Mae darparu cyfleoedd ac anogaeth i bobl ifanc ac oedolion i ddysgu Cymraeg a pharhau i ddatblygu eu sgiliau Cymraeg yn rhan allweddol o'n strategaeth Cymraeg 2050. Rydym wedi buddsoddi'r symiau uchaf erioed yng ngwaith y Ganolfan Dysgu Cymraeg Genedlaethol yn ystod tymor y Senedd hon, ac mae'r data diweddaraf yn dangos bod dros 18,300 o ddysgwyr yn dysgu Cymraeg bob blwyddyn.

Ers 2022, mae Llywodraeth Cymru wedi darparu cyllid ychwanegol i'r Ganolfan Genedlaethol i ddarparu'r cynllun Ymlaen Gyda'r Dysgu, sy'n cynnig gwersi Cymraeg am ddim i bobl 16–25 oed. Mae data dros dro ar gyfer 2024–25 yn dangos bod 980 o ddysgwyr wedi cwblhau un o gyrsgiau pwrpasol y Ganolfan Genedlaethol ar gyfer pobl ifanc 16–18 oed, gyda 776 arall o ddysgwyr 18–25 oed wedi dilyn cyrsiau prif ffrwd am ddim mewn lleoliadau cymunedol. At hyn, fe ddilynodd 198 o ddysgwyr un o gyrsgiau'r Ganolfan sydd wedi'u teilwra ar gyfer y sector addysg uwch.

Mae'r Ganolfan Genedlaethol hefyd wedi ehangu ei rôl yn cefnogi ysgolion ac mae bellach yn darparu hyfforddiant Dysgu Cymraeg am ddim i'r gweithlu addysg. Cefnogir hyn gan grant blynyddol o £1.1 miliwn gennym ni.

Ym mis Chwefror 2023, dechreuodd y Ganolfan Dysgu Cymraeg Genedlaethol weithio gyda'r consortia rhanbarthol, awdurdodau lleol a darparwyr y cynllun sabothol i gynllunio a datblygu rhaglen i ymarferwyr i ddysgu Cymraeg. Ers mis Medi 2024, mae 2,000 o ymarferwyr wedi cofrestru ar gyrsgiau ar-lein, cyrsiau hunan-addysgu neu gyrsgiau wyneb yn wyneb i ddatblygu eu sgiliau Cymraeg.

Mae dysgu Cymraeg yn y gweithle yn helpu i gryfhau hyder gweithwyr wrth ddefnyddio'r Gymraeg mewn sefyllfaoedd bob dydd. Mae rhaglen Cymraeg Gwaith y Ganolfan Genedlaethol yn parhau i ffynnu ac fe'i cefnogir gan grant blynyddol o dros £2.6 miliwn.

Fel rydym eisoes wedi'i amlinellu, mae Deddf y Gymraeg ac Addysg (Cymru) 2025 yn sefydlu'r Athrofa Cenedlaethol ar gyfer Dysgu Cymraeg ('yr Athrofa'), a fydd yn dechrau gweithredu ar 1 Awst 2027. Bydd yr Athrofa yn ysgwyddo swyddogaethau'r Ganolfan Genedlaethol ac yn cefnogi dysgu Cymraeg gydol oes, gan helpu rhagor o bobl i ddysgu a defnyddio'r Gymraeg bob dydd, a rhoi cyfle i bawb symud ymlaen ar eu taith iaith.

Ym mis Ionawr 2026, cyhoeddwyd mai Llinos Roberts fydd Cadeirydd yr Athrofa.

5. Y gweithlu addysg, adnoddau a chymwysterau

Cynllun y Gweithlu Cymraeg mewn Addysg

Mae ein Cynllun y Gweithlu Cymraeg mewn Addysg ar waith ers 2022 ac mae'n cynnwys nifer o fentrau dan arweiniad Llywodraeth Cymru a phartneriaid i ddenu, cadw ac uwchsgilio mwy o ymarferwyr sy'n gallu addysgu drwy gyfrwng y Gymraeg. O dan y cynllun, mae'r Cynllun Pontio wedi galluogi tua 100 o athrawon cynradd i newid i fod yn athrawon uwchradd. Mae'r Fwrsariaeth Cadw Athrawon yn cynnig £5,000 i athrawon yn eu pedwaredd flwyddyn o addysgu i'w hannog i aros mewn addysg cyfrwng Cymraeg. Mae'r Grant i Ddatblygu Capasiti'r Gweithlu yn helpu ysgolion yn uniongyrchol i ymgymryd â phrosiectau a dysgu proffesiynol er mwyn gwella mewn meysydd o'r cwricwlwm sydd wedi'u targedu.

Mae'r Coleg Cymraeg Cenedlaethol yn hyrwyddo astudio Cymraeg Safon Uwch, ac yn targedu israddedigion i ddod yn athrawon drwy'r rhaglen Dysgu'r Dyfodol. Rydym wedi gwella'r ddarpariaeth Gymraeg mewn AGA ac rydym yn cynnig cynllun cymhelliant Iaith Athrawon Yfory i annog newydd-ddyfodiaid. Mae'r Ganolfan Dysgu Cymraeg Genedlaethol yn cefnogi datblygiad sgiliau Cymraeg athrawon drwy amrywiaeth o raglenni pwrpasol, gan gynnwys cyrsiau dwys drwy'r Cynllun Sabothol, tiwtoriaid ymroddedig sy'n gweithio mewn ardaloedd awdurdodau lleol, ac amrywiaeth o ddulliau cyflwyno eraill gan gynnwys hunan-astudio, ar-lein, wyneb yn wyneb a chysiau preswyl.

Adnodd

Sefydlwyd Adnodd gennym ar 1 Ebrill 2023 fel cwmni cyfyngedig drwy warant, gan nodi carreg filltir bwysig yn y broses o ddiwygio'r ddarpariaeth adnoddau addysgol yng Nghymru. Roedd blwyddyn ariannol 2023–24 yn gyfnod pontio, pryd y penododd Adnodd ei Fwrdd, ei Gadeirydd a'i Brif Weithredwr, a dechrau meithrin gallu sefydliadol.

Tra bod Adnodd yn cael ei sefydlu, sicrhawyd parhad y ddarpariaeth drwy gontractau a grantiau presennol. Roedd hyn yn cynnwys buddsoddiad pellach mewn gwerslyfrau cyfrwng Cymraeg, adnoddau i adlewyrchu amrywiaeth a hanes Cymru, a deunyddiau i gefnogi dysgwyr ag anghenion dysgu ychwanegol. Parhaodd y gwaith hefyd ar raglenni hirdymor fel Ein Llais Ni, gan ganolbwyntio ar lafared, hyder a llesiant drwy gyfrwng y Gymraeg.

Lansiodd Adnodd ei Strategaeth gyntaf (2025–2028) gan nodi gweledigaeth glir ar gyfer mynediad teg at adnoddau dwyieithog o ansawdd uchel a chysoni ei waith â blaenoriaethau Llywodraeth Cymru, gan gynnwys llythrennedd, rhifedd, llesiant a hanes Cymru. Roedd swm sylweddol o adnoddau dwyieithog newydd a diwygiedig ar gael am ddim i ysgolion, gyda phwyslais penodol ar gefnogi'r arholiadau TGAU newydd. Gwnaed buddsoddiad sylweddol hefyd mewn llyfrau ac adnoddau digidol, gan gynnwys fformatau hygyrch ar gyfer dysgwyr sy'n ddall neu'n rhannol ddall, adnoddau digidol ymdrochol ac adnoddau sy'n cefnogi caffael y Gymraeg ar draws gwahanol oedrannau.

Ehangodd Adnodd gymorth ar gyfer arloesi a chydweithio ar draws y sector, gan gynnwys cyllid wedi'i dargedu ar gyfer prosiectau sy'n canolbwyntio ar degwch, gwrth-hiliaeth, llythrennedd a llesiant, yn ogystal â rhaglenni dysgu proffesiynol i ymarferwyr.

Thema 2: Cynyddu'r defnydd o'r Gymraeg

6. Y gweithle

Cymraeg Gwaith

Mae Deddf y Gymraeg ac Addysg (Cymru) 2025 yn cryfhau ein dull gweithredu o ran cefnogi'r Gymraeg yn y gweithle – gan gynnwys drwy ddatblygu dull newydd, cyson o fesur sgiliau Cymraeg a sefydlu'r Athrofa Dysgu Cymraeg Cenedlaethol.

Mae ein cyllid grant presennol ar gyfer y Ganolfan Genedlaethol yn cefnogi'r cynllun Cymraeg Gwaith sy'n cynnig hyfforddiant amrywiol a hyblyg i gryfhau sgiliau iaith Gymraeg yn y gweithle. Mae'r cynllun wedi ehangu dros dymor y Senedd hon i gynnig darpariaeth sector-benodol gan gynnwys darpariaeth wedi'i theilwra ar gyfer y gweithlu addysg, y sectorau iechyd a gofal cymdeithasol a gofal plant.

Ers 2022, mae Llywodraeth Cymru wedi darparu cyllid ychwanegol i'r Ganolfan Genedlaethol i ddarparu rhaglen o gymorth i'r sector iechyd a gofal cymdeithasol, a hynny er mwyn cefnogi Cynllun Mwy na Geiriau Llywodraeth Cymru.

Rhwng 2023 a 2025, cofrestrodd tua 1,500 o staff ar gyrsiau Codi Hyder y Ganolfan Genedlaethol, gydag oddeutu 6,000 o weithwyr yn cymryd rhan yn y rhaglen Dysgu Cymraeg ehangach ar gyfer y sector iechyd a Gofal Cymdeithasol. Ar gyfer 2025–26, bydd y rhaglen yn cael ei hehangu i gynnwys cyrsiau wedi'u teilwra'n benodol ar gyfer y gweithlu Niwroamrywiaeth a Gofal Dementia.

Mae'r Ganolfan Genedlaethol hefyd yn darparu rhaglen gymorth i staff Llywodraeth Cymru, i gefnogi ein huchelgais i gynyddu'r defnydd o'r Gymraeg yn ein gweithrediadau mewnol ac felly helpu i adeiladu gweithlu dwyieithog hyderus. Dyma un o'r elfennau sy'n cefnogi ein strategaeth Cymraeg: Mae'n perthyn i ni i gyd, a'i dyhead inni fod yn weithle gwirioneddol ddwyieithog erbyn 2050. Mae cynnydd cynnar wedi dangos twf sylweddol yn nifer ein staff sy'n dysgu Cymraeg, o 73 yn 2020 i 653 yn 2025 (cynnydd o 795%).

Datblygu sefydliadol a'r Gymraeg – Rhaglen Arwain mewn Gwlad Ddwieithog, menter newid ymddygiad

Mae ein rhaglen Arwain mewn Gwlad Ddwieithog yn gweithio gydag uwch-arweinwyr i gynyddu'r defnydd o'r Gymraeg yn niwylliant y sefydliad. Wedi'i wreiddio ym methodoleg newid sefydliadol, mae'n ategu gwaith polisi iaith arall ac yn eiriol dros gyfathrebu ac arweinyddiaeth gadarnhaol a chynhwysol sy'n meithrin cynnydd graddol a chanmoladwy yn y Gymraeg. Mae tair carfan o arweinwyr wedi cymryd rhan yn y rhaglen ers 2021, mae

pedwaredd ar y gweill, ac rydym wedi cynnal nifer o sesiynau blasu hefyd. Ar hyn o bryd rydym yn edrych ar ffyrdd o ehangu'r rhaglen.

ARFer

Rydym wedi buddsoddi mewn ymchwil a gwaith datblygu ar gyfer **ARFer**, prosiect addunedau iaith yn y gweithle sydd â'r nod o gynyddu'r defnydd o'r Gymraeg, ac mae bellach ar gael ar ffurf **ap**. Mae timau yn Llywodraeth Cymru a sefydliadau eraill wedi treialu'r ap ac, o 704 o ymatebion, dywedodd 82% o ddefnyddwyr fod ARFer wedi cynyddu eu defnydd o'r Gymraeg.

7. Gwasanaethau

Safonau'r Gymraeg

Rydym wedi gweithio drwy raglen waith Safonau'r Gymraeg (y cyfeirir atynt fel 'Safonau' isod) fel y nodir yn ein Rhaglen Lywodraethu. Mae Safonau'n gyfraniad pwysig at ein strategaeth Cymraeg 2050 drwy gynyddu'r ddarpariaeth o wasanaethau Cymraeg a galluogi pobl i gael mwy o gyfleoedd i ddefnyddio'r Gymraeg yn eu bywydau bob dydd. Mae'r safonau hefyd yn cyflwyno dyletswyddau ar gyrff i ddarparu rhagor o wasanaethau Cymraeg i'w cyflogaion ac yn helpu cyrrff i gynyddu'r defnydd o'r Gymraeg wrth weinyddu eu gwaith.

Yn ystod tymor y Senedd hon, rydym wedi gwneud Rheoliadau Safonau'r Gymraeg ('Rheoliadau Safonau') ar gyfer rheoleiddwyr gofal iechyd ac ar gyfer cwmnïau dŵr a charthffosiaeth sy'n darparu gwasanaethau i aelodau'r cyhoedd yng Nghymru. Ym mis Mawrth 2025, aethom ati i ychwanegu cyrrff cyhoeddus ychwanegol at Reoliadau Safonau presennol. Yn y Senedd ar 10 Chwefror, gosodwyd Rheoliadau Safonau ar gyfer cymdeithasau tai gyda dadl wedi'i threfnu ar gyfer 24 Mawrth.

Ar ben hynny, buom yn chwilio am gyfleoedd i ychwanegu cyrrff cyhoeddus newydd at Reoliadau Safonau presennol drwy ddeddfwriaeth. Er enghraifft, wrth i ddeddfwriaeth sylfaenol sefydlu'r Cyd-bwyllgorau Corfforedig, Corff Llais y Dinesydd ar gyfer lechyd a Gofal Cymdeithasol a'r Comisiwn Addysg Drydyddol ac Ymchwil, defnyddiwyd y ddeddfwriaeth honno i ychwanegu'r cyrrff hyn at y Rheoliadau presennol.

Roedd ymrwymiad hefyd i weithredu Safonau ar gyfer y sector cyhoeddus. Mae newidiadau ar y gweill yn y sector trafndiaeth gyhoeddus. Mae hyn yn cynnwys sefydlu Great British Railways (GBR) i gydlyn teithio ar drenau ledled Cymru a Lloegr yn 2026, a'r Ddeddf Gwasanaethau Bysiau a gafodd y Cydsyniad Brenhinol yn ddiweddar. Er mwyn sicrhau eu bod yn addas i'r diben, ni fydd Rheoliadau Safonau ar gyfer darparwyr trafndiaeth gyhoeddus yn cael eu cwblhau nes bydd y datblygiadau polisi hyn wedi'u cwblhau.

8. Defnydd cymdeithasol o'r Gymraeg

Darpariaeth yn y gymuned

Mae gwaith ein derbynwyr grant yn parhau i ddarparu gofodau amhrisiadwy i bobl er mwyn defnyddio'r Gymraeg yn gymdeithasol.

Mae **Urdd Gobaith Cymru** yn cynnig rhaglen eang o gyfleoedd allgyrsiol i blant a phobl ifanc. Mae ei gweithgareddau diwylliannol a chymdeithasol a'i chwaraeon yn rhoi ffyrdd ymarferol a phlesurus i aelodau i gryfhau eu sgiliau Cymraeg a defnyddio'r iaith yn hyderus mewn sefyllfaoedd anffurfiol. Mae arlwy diwylliannol yr Urdd wedi tyfu eto eleni gydag ailsefydlu Y Cwmni, theatr ieuenctid genedlaethol yr Urdd. Gyda'n cyllid ni, mae'r theatr eisoes wedi llwyfannu sawl drama, ac ar hyn o bryd mae'n cynllunio ar gyfer cynhyrchiad ar raddfa fawr yng Nghanolfan Mileniwm Cymru yr haf hwn. Mae Eisteddfod yr Urdd yn denu mwy o gystadleuwyr o flwyddyn i flwyddyn. Yn 2025, bu 119,593 o gystadleuwyr cofrestredig yn cystadlu mewn tua 400 o gystadlaethau yn Eisteddfod yr Urdd, sy'n fwy nag erioed o'r blaen. Yn ogystal â hynny, roedd cynnydd o 43% yn nifer y siaradwyr Cymraeg ifanc newydd a fu'n cymryd rhan o gymharu â'r flwyddyn flaenorol.

Mae'r **Eisteddfod Genedlaethol** yn llawer mwy na gŵyl wythnos o hyd. Mae ei darpariaeth yn creu prosiectau ymgysylltu a chyfranogi dros nifer o flynyddoedd sy'n canolbwyntio ar gynyddu'r defnydd o'r Gymraeg mewn cymunedau. Mae'r Eisteddfod yn chwarae rhan bwysig o ran dod â chymunedau at ei gilydd a chreu cyfleoedd newydd i bobl ddysgu a defnyddio'r Gymraeg. Cyn bo hir byddwn yn lansio fframwaith gwaddol strategol mewn partneriaeth â'r Eisteddfod Genedlaethol i wreiddio'r ffordd hon o weithio yn llawn. Yn ystod y blynyddoedd diwethaf, fel gydag Eisteddfod yr Urdd, rydym wedi helpu'r Eisteddfod i ehangu ei chyrhaeddiad drwy ddarparu tocynnau am ddim i deuluoedd incwm isel, gan wella mynediad i'r ŵyl. Mae'r gefnogaeth hon wedi'i chynnwys yng nghyllid craidd y digwyddiad, gan sicrhau bod y dull gweithredu hwn yn gynaliadwy i'r dyfodol. Rydym hefyd yn cefnogi'r Eisteddfod Genedlaethol eleni i ddathlu 850 mlynedd ers ei sefydlu.

Mae gan y rhwydwaith o **fentrau iaith** rôl bwysig wrth ddatblygu prosiectau cymunedol ac yn ddiweddar maent wedi rhoi mwy o bwyslais ar ymrymuso'r gymuned. Mae pob un o'r mentrau iaith yn paratoi proffiliau iaith lleol sy'n eu galluogi i ddeall anghenion ieithyddol y cymunedau y maent yn eu gwasanaethu. Mae'r rhain yn adnoddau gwerthfawr i helpu i lywio a datblygu prosiectau ac ymgyrchoedd. Rydym hefyd yn darparu cyllid i Fentrau Iaith Cymru, sy'n sefydliad ambarél ar gyfer y mentrau iaith ac yn cefnogi'r rhwydwaith mewn ystod eang o faterion allweddol, gan gynnwys hyfforddiant, marchnata, Adnoddau Dynol a datblygu staff.

Mae **Clybiau Ffermwyr Ifanc Cymru** yn cynnig gofod cymdeithasol i bobl ifanc gyfarfod wrth ddatblygu cymysgedd eang o sgiliau – yn cynnwys mwy o hyder wrth ddefnyddio'r Gymraeg. Yn ystod y blynyddoedd diwethaf, gwelwyd twf nodedig mewn cyfranogiad gan aelodau a chlybiau a arferai ddefnyddio llai o Gymraeg, gyda mwy o bobl ifanc yn cymryd rhan mewn gweithgareddau cyfrwng Cymraeg fel Eisteddfod Genedlaethol CFFI Cymru, cystadlaethau siarad cyhoeddus a digwyddiadau preswyl Cymraeg. Mae'r cyllid wedi galluogi sawl ffederasiwn sirol i gynllunio a hyrwyddo gweithgareddau Cymraeg yn fwy strategol ac i annog eu haelodau i ddefnyddio'r iaith yn amlach.

Yn 2025, dathlodd **Dydd Miwsig Cymru** ei ben-blwydd yn 10 oed. Cynhaliwyd dros 40 gig cymunedol ledled Cymru, gan roi cyfle i filoedd o ddisgyblion ysgol brofi cerddoriaeth Gymraeg yn fyw. Arweiniodd y diwrnod hefyd at gynnydd sylweddol yn nifer y caneuon Cymraeg sy'n cael eu ffrydio, gyda lefelau'n parhau'n uwch nag o'r blaen – tystiolaeth glir o'r effaith gynyddol o un flwyddyn i'r llall a'i rôl o ran cryfhau'r Gymraeg drwy gerddoriaeth a chyfranogiad cymunedol.

Mae Dydd Miwsig Cymru yn parhau i ddenu sylw sylweddol yn y cyfryngau, gan gynnwys sylw gan brif ddarparwyr newyddion y DU fel The One Show a The Guardian, yn ogystal â llwyfannau Cymraeg gan gynnwys ITV Cymru, Wales Online a'r Western Mail. Mae hyn yn helpu i ddangos bywiogrwydd y Gymraeg a'i diwylliant yn ehangach, ac yn codi ymwybyddiaeth o Gymru a cherddoriaeth Cymru ledled y DU ar yr un pryd.

Mae nifer o astudiaethau achos wedi dangos bod Dydd Miwsig Cymru wedi ysbrydoli pobl nid yn unig i ddechrau dysgu Cymraeg ond hefyd i gysylltu'n ddyfnach â'r sîn gerddoriaeth Gymraeg. Mae hyn, yn ei dro, yn annog mwy o ddefnydd o'r iaith bob dydd. Mae hyrwyddwyr ledled Cymru bellach yn gweld y dathliad fel catalydd ar gyfer trefnu digwyddiadau mewn ardaloedd lle mae gigs Cymraeg wedi bod yn llai cyffredin yn draddodiadol, gan greu cyfleoedd diwylliannol newydd a helpu i adeiladu cyfalaf cymdeithasol o fewn gofodau Cymraeg.

Thema 3: Creu amodau ffafriol – seilwaith a chyd-destun

9. Cymuned a'r economi

Y Cynllun Tai Cymunedau Cymraeg

Yn 2022, aethom ati i greu'r Cynllun Tai Cymunedau Cymraeg gyda'r nod o ddod â meysydd polisi tai, datblygu economaidd, datblygu cymunedol a chynllunio ieithyddol at ei gilydd i gefnogi cymunedau Cymraeg sydd â nifer uchel o ail gartrefi. Roedd y cynllun yn cynnwys nifer o ymyriadau, gan gynnwys y canlynol:

- Prosiect Perthyn sy'n darparu gwasanaeth cyngor a chymorth pwrpasol i grwpiau cymunedol.
- Cynllun Grant Perthyn sy'n darparu cymorth ariannol ymyrraeth gynnar i helpu cymunedau i ddatblygu eu syniadau'n fentrau cymdeithasol hyfyw ac yn gynlluniau tai a arweinir gan y gymuned.
- Rhwydwaith Llysgenhaddon Diwylliannol sy'n codi ymwybyddiaeth unigolion o'r Gymraeg ac yn eu helpu i rannu gwybodaeth allweddol am yr iaith a hyrwyddo ei defnydd yn y gymuned.
- Y Cynllun Cyfle Teg i gefnogi gwerthwyr eiddo sy'n dymuno rhoi blaenoriaeth i brynwyr lleol drwy gymryd rhai camau ymarferol.

Mae'r Cynllun Tai Cymunedau Cymraeg yn cael ei werthuso ar hyn o bryd. Bydd y gwerthusiad hwn yn helpu i lywio'r ffordd y caiff y cynllun a'i ymyriadau eu rhoi ar waith yn y dyfodol.

Ail Gartrefi a Fforddiadwyedd

Rydym hefyd wedi gweithio ar draws y llywodraeth ar becyn o ymyriadau i fynd i'r afael â fforddiadwyedd a'r effeithiau negyddol sy'n gysylltiedig â niferoedd uchel o ail gartrefi. Mae Cynllun Peilot Ail Gartrefi a Fforddiadwyedd Dwyfor hefyd yn treialu nifer o ymyriadau sy'n ceisio lleihau'r effeithiau y gall nifer uchel o ail gartrefi eu cael ar gynaliadwyedd hirdymor cymunedau.

Rhaglen ARFOR

Darparwyd £11m ar gyfer cam 2 rhaglen ARFOR (fel rhan o'r Cytundeb Cydweithio) i gefnogi nifer bach o ymyriadau strategol gyda'r nod o gefnogi'r economi a'r Gymraeg yn rhanbarth ARFOR, sef Ynys Môn, Gwynedd, Ceredigion a Sir Gaerfyrddin. Darparwyd y rhaglen fel grant i Gyngor Gwynedd ar ran y 4 awdurdod lleol. Ei nod oedd treialu dulliau i gefnogi'r economi a'r Gymraeg, a chafodd ei chyflwyno drwy nifer o wasanaethau dan gontract, yn ogystal ag yn uniongyrchol drwy'r awdurdodau lleol eu hunain. Mae'r rhaglen wedi canolbwyntio ar sawl elfen allweddol. Wrth galon y rhaglen mae sicrhau bod cymunedau'n ffynnu'n economaidd ar yr un pryd â chryfhau'r Gymraeg. Mae'n gwneud hyn drwy annog pobl ifanc i aros yn yr ardal lle cawsant eu magu, neu i ddychwelyd yno, cefnogi busnesau lleol, a hyrwyddo'r defnydd o'r Gymraeg yn y gweithle ac yn y gymuned.

Comisiynwyd Wavehill Consulting Ltd gennym i fonitro a gwerthuso'r Rhaglen yn barhaus. Daeth y cyllid ar gyfer rhaglen ARFOR 2 i ben ddiwedd mis Mawrth 2025. Ar gyfer y flwyddyn ariannol hon, mae £500k wedi ei ddarparu i barhau ag agweddau ar raglen ARFOR, ac i 'oedi a myfyrio' ar y gwersi a ddysgwyd a'r arferion gorau o ARFOR 1 a 2, y gwerthusiad annibynnol gan Wavehill a'r cyfleoedd i brif ffrydio, a helpu i lywio ymateb y Llywodraeth i elfennau o adroddiad y Comisiwn Cymunedau Cymraeg.

10. Diwylliant a'r cyfryngau

Rydym yn gweithio ar draws amrywiol sectorau a meysydd polisi i weithredu Cymraeg 2050. Yn hyn o beth, mae ein holl gyrff hyd braich yn y sector diwylliant a chwaraeon wedi ymrwymo i gefnogi ein targed i gynyddu'r defnydd o'r iaith a chyrraedd miliwn o siaradwyr Cymraeg erbyn 2050. Rydym am weld a chlywed y Gymraeg yn cael ei defnyddio'n eang mewn diwylliant poblogaidd o bob math, yn y celfyddydau, y cyfryngau ac mewn llenyddiaeth, ac mewn theatr, ffilm a theledu. Mae'r defnydd o'r Gymraeg gan fodolau rôl fel pobl o fyd chwaraeon, cerddorion ac actorion, a ffigurau a sefydliadau amlwg eraill yn ffordd o godi statws y Gymraeg fel iaith fyw.

Mae ein Blaenoriaethau ar gyfer Diwylliant, a gyhoeddwyd ym mis Mai 2025, yn cynnwys uchelgais i sicrhau bod diwylliant yn cefnogi ac yn hyrwyddo'r Gymraeg, ac yn adlewyrchu Cymru fel cenedl ddwyieithog ac amlieithog.

At hynny, mae'r diwydiannau creadigol yn dal i chwarae rhan ganolog yn y gwaith o hyrwyddo'r Gymraeg. Mae S4C yn parhau i fod yn gonglfaen o ran darlledu yn y Gymraeg, ac mae cyfresi drama o safon uchel a llwyfannau ffrydio byd-eang fel Netflix a Disney wedi ehangu cyrhaeddiad rhyngwladol straeon a diwylliant Cymru. Mae'r cyfle hwn i'r Gymraeg gael ei gweld a'i chlywed yn ehangach yn helpu i normaleiddio'r Gymraeg ar y sgrin a chodi ymwybyddiaeth o hunaniaeth Gymreig gyfoes ymysg cynulleidfaoedd byd-eang.

Mae Cymru Greadigol wedi buddsoddi'n strategol mewn creu cynnwys Cymraeg, cynnal swyddi mewn cymunedau Cymraeg a chefnogi busnesau Cymru. Rhwng 2020–21 a 2024–25 yn unig, llwyddodd mecanwaith Cyllid Cynhyrchu Cymru Greadigol i gefnogi 10 cynhyrchiad Cymraeg, gan gynnwys cynyrchiadau fel *Hafiach*, *Cleddau/The One That Got Away*, a *Golau/The Light in the Hall*. Ar ffilm, mae cyd-ariannu *Effie yn Blaenau* yn nodi'r ffilm hir Gymraeg gyntaf a ddatblygwyd mewn partneriaeth ag S4C. Mae cronfa Sinema Cymru wedi cyflymu'r gwaith o ddatblygu sinema Gymraeg uchelgeisiol ymhellach, gan gefnogi ton newydd o brosiectau, yn cynnwys addasiadau llenyddol fel *Llyfr Glas Nebo* a dramâu sgrin gwreiddiol fel *MOGI a Cwlwm*, sy'n dangos y dyfnder a'r amrywiaeth sydd i'w cael wrth adrodd straeon yn Gymraeg.

Drwy gydweithio'n agos â Chymru Greadigol, yn 2024–25 cefnogodd Cyngor Llyfrau Cymru fwy na 138 o lyfrau Cymraeg, 14 o gylchgronau, a gwasanaeth newyddion digidol Golwg360, gan ehangu'r ddarpariaeth i ddysgwyr a gwella cynrychiolaeth drwy fentrau cyhoeddi wedi'u targedu. Gyda'i gilydd, mae'r cyflawniadau hyn yn dangos ehangder y ddarpariaeth o gyfryngau Cymraeg, a'u rôl ganolog wrth gyflawni amcanion Cymraeg 2050.

11. Cymru a'r byd ehangach

Rydym wedi parhau i roi lle blaenllaw i'r Gymraeg wrth weithredu'r Strategaeth Ryngwladol i Gymru. Roedd Llywodraeth Cymru yn rhan o ddirprwyaeth ffurfiol y DU i Mondiacult – Cynhadledd y Byd ar Bolisiau Diwylliannol a Datblygu Cynaliadwy UNESCO – yn Barcelona am y tro cyntaf yn 2025, gan adlewyrchu proffil ac uchelgais cynyddol Cymru o ran ymgysylltu'n ddiwylliannol yn rhyngwladol.

Mae cydweithredu ar sail iaith yn nodwedd ganolog o'n gwaith rhyngwladol, gan gynnwys drwy ein cytundebau dwyochrog â llywodraethau rhyngwladol fel Iwerddon, lle mae diwylliant, iaith a threftadaeth yn feysydd cydweithio penodol, a chyda Gwlad y Basg, Catalwnia, Fflandrys a Llydaw, lle mae polisi iaith yn cael ei nodi fel blaenoriaeth allweddol a rennir.

Rydym hefyd yn aelod llawn o'r Rhwydwaith i Hyrwyddo Amrywiaeth Ieithyddol. Mae'r Rhwydwaith i Hyrwyddo Amrywiaeth Ieithyddol (NPLD) yn rhwydwaith Ewrop-gyfan sy'n gweithio ym maes polisi a chynllunio ieithyddol ar ran leithoedd Cyfansoddiadol, Rhanbarthol a Gwladwriaethol Bach ledled Ewrop. Prif nod yr NPLD yw codi ymwybyddiaeth ar lefel Ewropeaidd o bwysigrwydd amrywiaeth ieithyddol. Nod arall yw hwyluso'r broses o gyfnwio arferion gorau ymysg llywodraethau, gwneuthurwyr polisi, ymarferwyr, ymchwilwyr ac arbenigwyr o bob rhan o Ewrop.

Rydym yn parhau i gadeirio gweithgor leithoedd Cynhenid, Lleiafrifol a Llai eu Defnydd y Cyngor Prydeinig-Gwyddelig, gan barhau i fanteisio ar y fforwm hwn i rannu arferion da ac arbenigedd gyda phobl o wahanol gefndiroedd.

12. Technoleg a'r Gymraeg

Rydym yn falch o'n gwaith arloesol i sicrhau bod y Gymraeg ar flaen y gad o ran datblygiadau technolegol newydd, gan gynnwys deallusrwydd artifisial. Cydnabyddir ein gwaith am fod o safon sy'n arwain y byd, gyda'r dull Cymraeg yn aml yn cael ei fabwysiadu gan wledydd a sefydliadau eraill, yn cynnwys UNESCO, fel model ar gyfer sefyllfaoedd amlieithog a lleiafrifol eraill.

Ein ffocws ar ddechrau tymor y Senedd oedd parhau i gyflawni **Cynllun Gweithredu Technoleg Cymraeg** (2018–2024) a oedd yn blaenoriaethu datblygu a rhannu seilwaith newydd ar gyfer ein hiaith yn agored. Pan lansiwyd yn 2018, roedd yn rhoi Llywodraeth Cymru ar flaen y gad o ran ymateb i dueddiadau newydd drwy edrych yn benodol ar ddeallusrwydd artifisial (AI). Fel rhan o'r Cynllun hwnnw, cafodd ChatGPT ei wella a'i ddefnyddio o fewn sgwrsfot **Macsén** Prifysgol Bangor, ac aethom ati i **gyhoeddi partneriaeth ag OpenAI** i rannu adnoddau Cymraeg yn agored. Fe wnaethom ni sicrhau bod **Cysgliad**, sef casgliad o offer gwirio gramadeg a sillafu Cymraeg, ar gael yn rhad ac am ddim i unigolion, y sector addysg a'r trydydd sector ac i sefydliadau sydd â 10 aelod o staff neu lai. O ganlyniad, mae dros 15,000 wedi defnyddio Cysgliad am ddim. Buom hefyd yn ariannu lleisiau synthetig dwyieithog Prifysgol Bangor sydd ar gael yn agored, ac sy'n cael eu defnyddio yn eu **Trawsgrifiwr**. Yn eu tro, roedd modd i'r gwelliannau hyn fwydo i mewn i'w gwasanaeth bancio llais, sef **Lleisiwr**, sy'n galluogi pobl â Chlefyd Niwronau Motor, er enghraifft, i ddefnyddio **fersiwn personol synthetig o'u llais yn Gymraeg** ar ôl iddynt golli'r gallu i siarad. Arweiniodd ein gwaith gyda Tobii Dynavox, cwmni cyfathrebu blaenllaw, at ddatblygu **TD Snap Express Cymraeg** hefyd, sef meddalwedd sy'n cefnogi plant ac oedolion sy'n cael trafferth siarad. Mae'r holl elfennau hyn ar gael ar ein rhestr Helo Blod o offer ac adnoddau Cymraeg, ac rydym yn diweddarau'r rhestr yn rheolaidd.

Cyhoeddwyd ein **blaenoriaethau newydd ar gyfer technoleg iaith Gymraeg a deallusrwydd artifisial** ym mis Ionawr 2025. Mae'r rhain yn cynnwys sicrhau bod pawb yn gallu cael gafael ar dechnoleg Cymraeg. Gyda hyn mewn golwg, rydym yn cefnogi ac yn gweithio gyda'r sector technoleg i sicrhau bod yr elfennau technoleg iaith rydym wedi'u hariannu a'u rhannu'n agored yn cael eu defnyddio. Fel rhan o'n partneriaeth ni â Microsoft, rydym wedi rhannu adnoddau a chydweithio i greu **cyfleuster cyfieithu ar y pryd mewn cyfarfodydd Microsoft Teams**. Mae'r cyfleuster hwn yn cael ei ddarparu heb unrhyw gost ychwanegol i ddefnyddwyr trwyddedau Microsoft 365. Mae'r gwaith yn parhau gyda Microsoft i ddatblygu'r cyfleuster hwn ymhellach, yn ogystal â Copilot yn Gymraeg (gan achub y blaen ar rai o ieithoedd mwy y byd) a thrawsgrifio a chapsiynau dwyieithog yn Microsoft Teams (credwn mai dyma'r achos cyntaf o drawsgrifio dwyieithog sydd ar gael yn Teams), gan gynorthwyo gweithio dwyieithog. Yn ddiweddar, rydym hefyd wedi cyhoeddi 'Cymraeg mewn Clic', ap un clic ar ein rhwydwaith corfforaethol sy'n chwalu'r rhwystrau o ran defnyddio'r Gymraeg mewn technoleg, a'i gwneud

yn haws i fwy o'n staff gael profiad Cymraeg llawn wrth ddefnyddio Microsoft ar eu gliniaduron gwaith. Yn y flwyddyn ariannol bresennol, rydym wrthi'n buddsoddi £402,150 yn ein gwaith ym maes technoleg, gyda £406,400 wedi'i glustnodi ar gyfer 2026–27.

Rydym yn gobeithio y bydd hyn yn arwain at greu adnoddau tebyg a newydd ar gyfer ieithoedd sy'n cael eu siarad ledled y byd, yn seiliedig ar ein gwaith yng Nghymru. Rydym hefyd yn parhau i weithio gyda chwmnïau a sefydliadau byd-eang eraill fel Llywodraeth Catalwnia ar eu **prosiect AINA**, a gydag UNESCO fel rhan o'u Degawd Ieithoedd Brodorol, fel y gall ein gwaith ar hyn helpu cymunedau amlieithog ledled y byd.

13. Seilwaith ieithyddol

Polisi Seilwaith Ieithyddol y Gymraeg

Tua dechrau tymor y Senedd hon, fe wnaethom ni gynnal ymgynghoriad ar bolisi drafft ar gyfer seilwaith ieithyddol (sef y pethau sy'n ein helpu i ddefnyddio'r Gymraeg mewn bywyd bob dydd, fel geiriaduron, adnoddau terminoleg, corpysau ieithyddol, a gwaith ymchwil a safoni) gyda'r nod o'i gwneud yn haws i bobl o bob cefndir ddefnyddio'r Gymraeg.

Cyhoeddwyd ein **Polisi Seilwaith Ieithyddol y Gymraeg** yn 2023, a'n blaenoriaethau yn y maes hwn o hyd yw'r rhai a nodir yn y polisi. Mae ein gwaith wedi cynnwys lansio tudalennau gwe **Beth yw'r gair Cymraeg am...?**. Mae'r tudalennau hyn yn cynnig mynediad rhwydd at y prif eiriaduron a chronfeydd termau Cymraeg, ynghyd â nodiadau defnyddwyr i helpu pobl i ddewis yr adnodd cywir ar gyfer eu dibenion nhw. Fe'u datblygwyd yn dilyn mewnbn gan y Ganolfan Gwasanaethau Cyhoeddus Digidol i ddeall gofynion gwahanol gynulleidfaoedd yn well a sicrhau eu bod yn cael y profiad gorau posibl.

Rydym yn ariannu sawl prosiect a chorff seilwaith ieithyddol allweddol, gan gynnwys Geiriadur Prifysgol Cymru (geiriadur hanesyddol, academiaidd yr iaith Gymraeg), Y Termiadur Addysg (geiriadur Termau Addysg) a Chymdeithas Cyfieithwyr Cymru. O ystyried y lefel uchel o arbenigedd sy'n bodoli yng Nghymru, rydym wedi gweithio'n gyson gyda phartneriaid i ddatblygu ymhellach y cysylltiadau â rhanddeiliaid allweddol, a'r cysylltiadau rhyngddynt, gan chwilio am gyfleoedd newydd i gydweithio, a chreu cysylltiadau newydd.

Yn 2021, aethom ati i adfer panel i fynd i'r afael â nifer o faterion sy'n ymwneud ag orgraff y Gymraeg, o dan gadeiryddiaeth Dr Dylan Foster Evans o Brifysgol Caerdydd. Mae penderfyniadau'r Panel yn cael eu hymgorffori a'u hintegreiddio i'r prif eiriaduron a'r cronfeydd termau. Mae'r Panel bellach wrthi'n paratoi ei ail raglen waith. At hynny, yn ystod hanner cyntaf tymor y Senedd, sefydlwyd gweithgor i safoni **termau mewn perthynas â hil ac ethnigrwydd**, dan gadeiryddiaeth Delyth Prys o Brifysgol Bangor. Ymgynghorodd y grŵp hwn â rhanddeiliaid ac unigolion allweddol i greu rhestr gyfredol o dermau i helpu pobl i drafod gwrth-hiliaeth yn Gymraeg mewn cyd-destunau gwaith a phersonol.

Enwau lleoedd Cymraeg

Rydym wedi parhau â'r gwaith o ddiogelu enwau lleoedd Cymraeg ledled Cymru ar y cyd â phartneriaid allweddol, yn cynnwys Cadw, sy'n gyfrifol am enwau lleoedd hanesyddol, a Chomisiynydd y Gymraeg, sy'n safoni enwau lleoedd Cymraeg ar gyfer dinasoedd, trefi a phentrefi drwy **gronfa ddata ar-lein sydd ar gael i'r cyhoedd..**

Rydym wedi diogelu enwau lleoedd Cymraeg drwy ymrwymadau yn y Rhaglen Lywodraethu a'r Cytundeb Cydweithio â Phlaid Cymru. Nodwyd ein camau cychwynnol yn ystod y cyfnod hwn yn ein **Cynllun Tai Cymunedau Cymraeg**, a gyhoeddwyd ym mis Hydref 2022, a **Pholisi Seilwaith Ieithyddol y Gymraeg**, a gyhoeddwyd ym mis Mehefin 2023. Roedd y ddau ohonynt yn nodi'r angen am dystiolaeth gryfach i lywio ymyriadau polisi yn y dyfodol.

Er mwyn mynd i'r afael â hyn, comisiynwyd ymchwil gennym i ddeall yn well ble, sut a pham mae enwau lleoedd yn newid yng Nghymru. Cyhoeddwyd ein canfyddiadau yn **Newidiadau i enwau lleoedd yng Nghymru: ymchwil ar dueddiadau cyfredol** ar 6 Mehefin 2025. Ar sail canfyddiadau'r adroddiad, gwnaeth Ysgrifennydd y Cabinet dros Gyllid a'r Gymraeg **Ddatganiad Llafar** ym mis Medi 2025 yn nodi ein blaenoriaethau ar gyfer enwau lleoedd Cymru.

Mae cofnodi a chasglu data yn parhau i fod yn ganolog i ddiogelu enwau lleoedd ar gyfer cenedlaethau'r dyfodol. Mae'r **Rhestr statudol o Enwau Lleoedd Hanesyddol Cymru**, sy'n cael ei chynnal gan Gomisiwn Brenhinol Henebion Cymru ar ran Llywodraeth Cymru, yn parhau i ehangu. Sefydlwyd y Rhestr yn 2017, ac mae bellach yn cynnwys dros 700,000 o enwau, gyda miloedd o gofnodion ychwanegol wedi'u hychwanegu yn ystod y flwyddyn ddiwethaf yn unig. I ategu hyn, mae Llywodraeth Cymru wedi lansio **Adnodd Cofnodi Enwau Lleoedd** drwy MapDataCymru, sy'n galluogi aelodau o'r cyhoedd i gofnodi enwau lleoedd hanesyddol Cymraeg nad ydynt yn cael eu dangos ar fapiau digidol ar hyn o bryd. Mae hyn yn cefnogi rhannu data ehangach gyda phartneriaid fel **Mapio Cymru / OpenStreetMap** a **Wikipedia Cymraeg**, gyda'r nod o wella amlygrwydd enwau lleoedd Cymraeg ar lwyfannau mapio digidol a chryfhau'r sylfaen dystiolaeth ar gyfer parhau i ddefnyddio enwau lleoedd Cymraeg.

Mae swyddogion wedi parhau i ymgysylltu ag amrywiaeth eang o randdeiliaid. Rydym wedi sefydlu Fforwm Enwau Lleoedd Awdurdodau Lleol gyda chyfranogiad gan awdurdodau lleol Ynys Môn, Gwynedd, Ceredigion a Sir Gâr i rannu arferion gorau a dysgu am heriau wrth iddynt godi. Gan adeiladu ar y gwaith hwn, mae ymgysylltu â swyddogion o bob un o 22 awdurdod lleol Cymru yn cael ei ehangu drwy fforymau presennol.

Mae enwau lleoedd yn dal i fod yn faes gwaith heriol, ac er bod yr adroddiad ymchwil y soniwyd amdano uchod yn canolbwyntio ar enwau eiddo, enwau busnes ac enwau strydoedd, roedd hefyd yn tynnu sylw at yr angen am ragor o ymchwil i enwau topograffig, yn enwedig y rhai a ddefnyddir gan gymunedau twristiaeth a gweithgareddau awyr agored ac sy'n cael eu mabwysiadu'n ddiweddarach yn lleol ac ar-lein, ac sydd, oherwydd eu natur, yn fwy anodd eu canfod. Rydym yn parhau i archwilio sawl trywydd ar gyfer yr ail gam hwn o ymchwil.

14. Cynllunio ieithyddol

Yn ei hanfod, mae holl elfennau'r papur hwn yn cwmpasu ein hymdrechion o ran cynllunio ieithyddol. Isod, fodd bynnag, rydym wedi canolbwyntio ar ein dull o brif ffrydio *Cymraeg 2050* a chynllunio ieithyddol ar draws y sector cyhoeddus yng Nghymru.

Dros y pum mlynedd diwethaf, rydym wedi cryfhau capasiti cynllunio ieithyddol Cymru yn sylweddol ar draws lefelau cenedlaethol, rhanbarthol a lleol. Mae hyn wedi cynnwys meithrin dealltwriaeth gliriach o egwyddorion cynllunio ieithyddol ar draws y llywodraeth a sefydliadau partner a chynyddu gallu cynllunio ieithyddol arweinwyr a staff. Mae cyflwyno Arwain mewn Gwlad Ddwyieithog wedi helpu i gynyddu ffocws sefydliadau cyhoeddus ar weithio'n ddwyieithog yn fwy cyson. Mae hyn wedi galluogi arweinwyr ar draws y sector cyhoeddus i gyfrannu at weithredu ein strategaeth Cymraeg 2050 yn genedlaethol.

Rydym hefyd wedi helpu uwch-arweinwyr ar draws y llywodraeth i roi llais i waith Cymraeg 2050 o fewn blaenoriaethau ehangach y llywodraeth, gan helpu i sicrhau bod yr amodau sydd eu hangen er mwyn i'r iaith ffynnu—yn gymdeithasol, yn economaidd ac yn ddiwylliannol—yn cael eu hystyried yn fwy cyson wrth wneud penderfyniadau. Mae parhau i adeiladu ar y momentwm hwn yn dal yn flaenoriaeth allweddol.

15. Ymchwil, gwerthuso ac ystadegau

Dros y pum mlynedd diwethaf, rydym wedi parhau i ddatblygu'r sylfaen dystiolaeth sy'n sail i Cymraeg 2050 drwy gynllunio, comisiynu a darparu ymchwil, dadansoddi a gwerthuso, a drwy ehangu'r cydweithio â'r gymuned ymchwil ehangach.

Cyhoeddwyd **canlyniadau cyntaf Cyfrifiad 2021 am y Gymraeg** gennym ym mis Rhagfyr 2022. Dilynwyd hyn gan **gyhoeddiadau a oedd yn dadansoddi gallu yn y Gymraeg yn ôl nodweddion amrywiol**, gan gynnwys dadansoddiad o drosglwyddo'r Gymraeg ar yr aelwyd. Yn dilyn cyhoeddi'r ystadegau hyn, aethom ati i gyhoeddi **Cynllun gwaith ar y cyd â'r Swyddfa Ystadegau Gwladol ar gydlynid ystadegau ar y Gymraeg**, gyda'r nod o wella ein dealltwriaeth o'r prif arolwg a ffynonellau data gweinyddol a ddefnyddir i gynhyrchu ystadegau am y Gymraeg. Fe wnaethom ni hefyd gyhoeddi data o **arolwg defnydd o'r Gymraeg 2019–20 yn ôl sawl pwnc**, yn cynnwys defnydd o'r Gymraeg yn y gweithle, a oedd yn rhoi cipolwg ar y defnydd o'r Gymraeg yn ystod y naw mis cyn pandemig COVID-19. At hynny, fe wnaethom ni barhau i gyhoeddi **diweddariadau chwarterol ar ystadegau ar y Gymraeg o'r Arolwg Blynnyddol o'r Boblogaeth a data o Arolwg Cenedlaethol Cymru**.

Datblygiad arwyddocaol yw Prosiect BRO: astudiaeth sosioieithyddol tair blynedd a lansiwyd yn 2023 sy'n archwilio defnydd o'r Gymraeg a newid ieithyddol ar lefel fanwl, gymunedol gan ddefnyddio dulliau ymchwil cymysg. Arweinir y prosiect gan ymchwilwyr o Brifysgol Cymru y Drindod Dewi Sant, Prifysgol Ucheldiroedd ac Ynysoedd yr Alban, a Choleg Iesu Rhydychen, ac fe'i cefnogir gan gyllid grant Llywodraeth Cymru. Cyhoeddwyd canfyddiadau cyntaf y prosiect, sef compendiwm yn dadansoddi data cyfrifiad ar lefel awdurdod lleol ac Ardal

Gynnyrch Ehangach Haen Is, fel rhan o adroddiad cam cyntaf y Comisiwn Cymunedau Cymraeg. Mae'r tîm ymchwil wedi cynnal arolygon cymunedol a gwaith arsylwi ethnograffig mewn cymunedau Cymraeg, ac mae canfyddiadau sy'n dod i'r amlwg eisoes wrthi'n cael eu rhannu. Nod y prosiect yw cynhyrchu argymhellion polisi ymarferol ac adnoddau i gefnogi'r cymunedau hyn.

Rydym wedi comisiynu nifer o brosiectau ymchwil a gwerthuso i lywio ein gwaith mewn amrywiaeth o feysydd. Fel y nodwyd uchod, mae gwerthusiad ar y gweill i asesu gweithrediad ac effaith y Cynllun Tai Cymunedau Cymraeg. Rydym wedi comisiynu ymchwil i archwilio cyfraniad y rhaglen Sefydlu a Symud at ehangu darpariaeth gofal plant a blynyddoedd cynnar cyfrwng Cymraeg. Rydym wedi cyhoeddi sawl adroddiad ymchwil ar addysg drochi, yn cynnwys **asesiad o'r dystiolaeth ar gyrchddulliau a dulliau effeithiol mewn addysg drochi; map o addysg drochi hwyr cyfrwng Cymraeg; ac adolygiad cwmpasu o drochi hwyr a darpariaeth ieithyddol ddwys..**

Datblygiad diweddar pwysig fu cyhoeddi **Meysydd o Ddiddordeb Ymchwil: Cymraeg 2050**. Mae'r ddogfen hon yn cyfleu i'r gymuned ymchwil –yng Nghymru a thu hwnt – y mathau o dystiolaeth a fydd fwyaf gwerthfawr wrth lywio penderfyniadau polisi sy'n gysylltiedig â Cymraeg 2050. Gan gwmpasu meysydd fel y blynyddoedd cynnar, addysg a hyfforddiant, iechyd a gofal cymdeithasol, yr economi ac adfywio cymunedol, ei bwrpas yw cefnogi cyfnewid gwybodaeth, ysgogi ymchwil newydd sy'n cyd-fynd â blaenoriaethau Cymraeg 2050, ac annog mwy o fuddsoddi mewn ymchwil sy'n ymwneud â'r Gymraeg. Mae cyhoeddi Meysydd o Ddiddordeb: Cymraeg 2050 yn dod yn sgil cyhoeddi **Fframwaith Ymchwil a Gwerthuso Cymraeg 2050** yn 2022, sy'n rhoi arweiniad ar yr ystyriaethau methodolegol, y cyd-destun, y tybiaethau, y risgiau a'r ffynonellau data sy'n berthnasol i ymchwil a gwerthuso sy'n ymwneud â Cymraeg 2050.

Casgliad

Mae'r Papur Tystiolaeth hwn yn rhoi trosolwg o'r gwaith i gyflawni strategaeth Cymraeg 2050 – gan gynnwys blaenoriaethau'r Rhaglen Lywodraethu a'r Cytundeb Cydweithio – yn ystod y Chwched Senedd.

Rydym wedi rhoi gweithgareddau amrywiol ar waith ar y daith tuag at gyrraedd miliwn o siaradwyr a chynyddu'r defnydd dyddiol o'r Gymraeg, yn cynnwys gwaith i annog trosglwyddo'r iaith yn y blynyddoedd cynnar a chyfleoedd gydol oes i ddysgu a defnyddio'r Gymraeg yn ein cymunedau. Mae sylfeini cadarn hefyd ar waith, drwy Ddeddf y Gymraeg ac Addysg (Cymru) 2025 yn benodol, i ategu ein gweledigaeth hirdymor gyda'r seilwaith sydd ei angen i gyflawni ein nodau.

Edrychwn ymlaen at ymateb yn ffurfiol i argymhellion diweddar y Pwyllgor yn ystod yr wythnosau nesaf.